

TEKSTY ŹRÓDŁOWE

Kazimiera Jaworska

SPRAWA ODMOWY WYDANIA PASZPORTU DLA ARCYBISKUPA BOLESŁAWA KOMINKA W 1963 R.

Każdy obywatel Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, który w ocenie władz posiadał krytyczny stosunek do państwa, był narażony na represje. Jednym ze sposobów karania za niesubordynację wobec władz państwowych była odmowa wydania paszportu. Ze względu na generalnie złe relacje pomiędzy państwem a Kościołem katolickim w czasach PRL, standartowo za wrogów socjalistycznego państwa uznawano duchowieństwo. W katalogu represji bardzo często stosowanych wobec kleru była odmowa wydania paszportu na wyjazd za granicę. Ten rodzaj kary był szczególnie uciążliwy dla hierarchów w czasie Soboru Watykańskiego II. Episkopat stał na stanowisku, iż w jego obradach winni wziąć udział wszyscy biskupi wskazani przez stronę kościelną. Natomiast władze państwowe postanowiły wpłynąć na skład polskiej delegacji na sesjach soborowych i odmówiły wydania paszportów arcybiskupowi Bolesławowi Kominkowi oraz kilku biskupom (Piotr Kałwa, Czesław Kaczmarek, Wilhelm Pluta, Jerzy Ablewicz, Jan Wosiński, Lucjan Bernacki). Wówczas prymas Stefan Wyszyński, uczestniczący we wszystkich sesjach soborowych, chcąc podkreślić trudną sytuację Kościoła w Polsce postanowił, iż w obradach soborowych nie wezmą udziału biskupi sufragani tych diecezji, których ordynariusze nie otrzymali paszportów¹. Również kilku biskupom pomocniczym wskazanym przez kierownictwo Episkopatu do

¹ A. DUDEK, R. GRYZ. *Komuniści i Kościół w Polsce (1945-1989)*. Kraków 2006 s. 207-208.

uczestnictwa w Soborze władze odmówiły wydania paszportu. Tak potraktowały chociażby biskupa Piotra Gołębińskiego, sufragana sandomierskiego².

W czasie Soboru Watykańskiego II, którego obrady rozpoczęły się jesienią 1962 i trwały do 1965 r., biskupi polscy byli członkami różnych gremiów soborowych. Tym samym ich uczestnictwo zarówno w sesjach soborowych jak i pracach poszczególnych komisji było niezbędne³. Pomimo tego biskupi polscy uczestniczący w Soborze, w związku z każdym wyjazdem musieli czynić starania o uzyskanie paszportu.

„Klasycznym” przykładem hierarchy kościelnego, który za „nieposłuszeństwo wobec władzy ludowej” kilkakrotnie nie otrzymał paszportu był arcybiskup Bolesław Kominek⁴. Tym samym, chociaż był członkiem soborowej Komisji ds. Apostolstwa Świeckich i Komisji ds. Prasy i Widowisk, władze PRL zezwoliły na uczestnictwo tylko w I i IV sesji Soboru⁵.

Arcybiskup Kominek jako aktywny członek Episkopatu Polski również w czasach posoborowych kilka razy nie otrzymał paszportu⁶. W latach 1966-1967 władze odmówiły także wydania paszportu dla prymasa Stefana Wyszyńskiego.

Paszport był istotnym instrumentem antykościelnej polityki socjalistycznego państwa. Wykorzystywano go również do skłócenia hierarchii kościelnej. Tak np. w 1967 r. władze odmówiły zgody na wyjazd na Synod Biskupów w Rzymie prymasowi Wyszyńskiemu, natomiast wydały paszport nowo mianowanemu kardynałowi Karolowi

² Zob. B. STANASZEK. „Wrogo ustosunkowany do naszego państwa” *Biskup Piotr Gołębiński w dokumentach komunistycznej bezpieki i władz wyznaniowych*. Sandomierz 2006 s. 65.

³ J. ŻARYN. *Dzieje Kościoła katolickiego w Polsce (1944-1989)*. Warszawa 2003 s. 227-228.

⁴ AAN UdSW, sygn. 125/220. *Notatka dot. wyjazdu arcybiskupa B. Kominka do Rzymu*. K. 249; AAN, UdSW, sygn. 76/6. *Notatka Jerzego Śmiechowskiego z rozmowy z Ordynariuszem wrocławskim Bolesławem Kominkiem przeprowadzonej w dniu 23 października 1964*. K. 78; AAN UdSW, sygn. 78/21. „Reuter” o odmowie paszportu arcybiskupowi Kominkowi. K. niepaginowana.

⁵ J. PATER. *Poczet biskupów wrocławskich*. Wrocław 2000 s. 128.

⁶ *Ordynariusz wrocławski abp Kominek do przewodniczącego Prezydium WRN: w sprawie budowy pomnika Jana XXIII*. W: P. Raina. *Kościół – Państwo w świetle akt Wydziałów do Spraw Wyznań 1967-1968*. Warszawa 1994 s. 147-148.

Wojtyła. Próba skłócenia polskich kardynałów zakończyła się niepowodzeniem, kardynał Wojtyła na znak solidarności z prymasem zrezygnował z wyjazdu⁷.

Procedura związana z uzyskaniem paszportu trwała miesiącami. O tym, czy dany hierarcha otrzyma paszport decydował Urząd do Spraw Wyznań w Warszawie, generalnie odpowiedzialny za realizowanie antykościelnej polityki wyznaniowej państwa, w tym także stosowanie nacisków i represji administracyjnych wobec duchowieństwa. Natomiast zasadniczym kryterium, którym kierowano się w tym względzie było stanowisko duchownego wobec władzy.

W niniejszym przedłożeniu zamieszczono dokumenty oraz wybraną korespondencję znajdującą się w Archiwum Akt Nowych w Warszawie, w zespole akt Urzędu do Spraw Wyznań, dotyczącą zabiegów arcybiskupa Bolesława Kominka o uzyskanie paszportu umożliwiającego wyjazd na drugą sesję Soboru Watykańskiego II do Rzymu w październiku 1963 r. Pomimo wysyłanych z Watykanu telegramów przez prymasa Wyszyńskiego i kardynała Cento, przewodniczącego jednej z komisji soborowych, które były przedkładane władzom jako wręcz dowody konieczności uczestnictwa rządcy Kościoła Wrocławskiego w tej sesji soborowej, władze paszportu nie wydały.

W zaprezentowanych niżej dokumentach przedstawionych chronologicznie, opatrzonych przypisami tekstowymi i rzeczowymi, korekcie poddano błędy maszynowe i ortograficzne. Ponadto ujednolicono skróty, a także uzupełniono interpunkcję. Odłączną adnotację cyfr w przedstawionych dokumentach zaznaczono kursywą. Bez zmian pozostawiono natomiast pisownię z dużej lub małej litery wyrazów „Kościół” i „państwo” – gdyż ona również odzwierciedla stan wzajemnych relacji pomiędzy nimi.

WYKAZ SKRÓTÓW:

- AAN – Archiwum Akt Nowych w Warszawie
- k. – kartka
- mps – maszynopis
- rkps – rękopis
- r. – rok
- s. – strona
- sygn. – sygnatura
- UdSW – Urząd do Spraw Wyznań

⁷ RAINA. *Kościół – Państwo*. s. 249.

Nr 1

Pismo biskupa Bronisława Dąbrowskiego, Sekretarza Episkopatu z dnia 1 października 1963 r. do Tadeusza Żabińskiego, Dyrektora Urzędu do Spraw Wyznań w Warszawie z prośbą o interwencję w Biurze Paszportów Zagranicznych w sprawie wydania paszportu dla abpa Bolesława Kominka umożliwiającego wyjazd na sesję Soboru Watykańskiego II. Załącznikami do niniejszego pisma były telegramy od kardynała Cento i prymasa Wyszyńskiego potwierdzające wręcz konieczne uczestnictwo arcybiskupa w sesji soborowej¹.

BIURO
SEKRETARIATU EPISKOPATU
Warszawa, Książęca 21

^aPan Tadeusz Żabiński^{b2}
Dyrektor Urzędu do Spraw Wyznań
w Warszawie

Załączając telegramy nadesłane z Rzymu do Arcybiskupa Bolesława Kominka we Wrocławiu, by ponowił staranie o paszport na Sobór, uprzejmie proszę o skuteczną interwencję w Biurze Paszportów Zagranicznych.

Warszawa, dn. 1. X. 1963 r.

^cx. B. Dąbrowski bp³

¹ Treść tego pisma opublikował P. Raina w: *Kościół w PRL. Kościół katolicki a państwo w świetle dokumentów 1945-1989*. T. 2: *Lata 1960-1974* Poznań 1995 s. 247.

^a Po lewej stronie odręcznie napisana akredytacja: „*tow. Wierzbicki w/m*” [w miejscu], 2 X 63 r., powyżej podpis nieczytelny.

^b Po prawej stronie odręcznie napisana akredytacja: „*T. Piekarski*”, poniżej „*do teczki wyjazdów na Sobór, 7/10.63*”, poniżej podpis nieczytelny.

² Tadeusz Żabiński pełnił funkcję dyrektora Urzędu do Spraw Wyznań w Warszawie w latach 1961-

^c Podpis odręczny.

³ Bronisław Dąbrowski, arcybiskup, orionista, był biskupem pomocniczym Archidiecezji Warszawskiej w latach 1962-1993. W latach 1969-93 – sekretarz Konferencji Episkopatu Polski.

^dURZĄD DO SPRAW WYZNAŃ

Wpłynęło dn. 2. X. 1963

Wydz. II-

Rej. 8408 Zał. 2

Źródło: AAN, UdSW, sygn. 70/20. K.54, oryginał, mps.

Oprac. Kazimiera Jaworska

^d Pieczęć z odręczną adnotacją cyfr zaznaczonych *kursywą*.

Nr 2

Telegram kardynała Cento¹ wysłany dnia 27 września 1963 z Watykanu do abpa Bolesława Kominka.

TELEGRAM^a

414 SV123/300 CITTADELVATICANO 41 27 1130

Przyjęto

Dnia 27/9 g. 18.20

w WAR^b

Podpis

ELT = EXCELLENCE KOMINEK
ARCHEVEGUE ULICA
KATEDRALNA 13 WROCŁAW

PROFONDAMNT ATTRISTE DE VOUS SAVOIR EMPECHE PARTICI-
PER CONCILE ET TRAVAUX X COMMISSION CONCILIAIRE VOUS
PRIE DE DEMANDER EN MON NOM AUTORITES CIVILES COMPE-
TENTES DE VOUS FICILITER ACCOMPLISSEMENT GRAVE DEVOIR
PASTORAL CARDINAL CENTO PRESIDENT +

[Głęboko zasmucony wiadomością, że Jego Ekscelencja nie może uczestniczyć w Soborze i pracach Komisji Soborowej, proszę Jego Ekscelencję o zwrócenie się w moim imieniu do właściwych władz cywilnych, aby umożliwiły Jego Ekscelencji wypełnienie ważnego obowiązku pasterskiego. Kardynał Cento, Przewodniczący].

tum. M. Karykowski

Źródło: AAN, UdSW, sygn. 70/20. K. 55, kserokopia, mps.

Oprac. Kazimiera Jaworska

¹ Kardynał Fernando Cento, włoski dyplomata watykański, przewodniczący.

^a Po prawej stronie okrągła pieczęć: „Wrocław O.U.T.M. 27-9.63.19”.

^b Pieczęć „WAR” [SZAWA].

Nr 3

Telegram prymasa Stefana Wyszyńskiego wysłany 30 września 1963 r. z auli obrad Soboru Watykańskiego II do abpa Bolesława Kominka, któremu władze państwowe uniemożliwiły wyjazdu na II sesję Soboru Watykańskiego II, odmawiając wydania paszportu.

TELEGRAM^a

275/RW2/UCE077 ROMA 80568 82 29 2245

Przyjęto

Dnia 30/9 g. 10.45

w WAR^b

Podpis = ARCYBISKUP KOMINEK WROCLAW =

= Z AULI SOBOROWEJ PRZESYLAM UCZUCIA WSPOLNOTY Z ARCYBISKUPEM WROCLAWIA BISKUPAMI DUCHOWIENSTWEM I WIERNYMI MIASTA I ARCHIDIECEZJI OJCIEC SWIETY POZDRAWIA WAS SLOWAMI NIECH BEDZIE POCHWALONY JEZUS CHRYS-
TUS NIECH ZYJE POLSKA PAPIEZ UPOMNIAL SIE DZIS PUBLICZ-
NIE O PRAWA BISKUPOW KTORZY NIE MOGLI PRZYBYC NA SOBOR
UFA ZE WYMAGANIOM SUMIEN = PAGE 2 = BISKUPOW KATOLIC-
KICH STANIE SIE ZADOSC POZDROWIENIA SLA KARDYNALOWIE
I ARCYBISKUPI KOMISJI SOBOROWEJ SWIECKIEGO APOSTOL-
STWA OCZEKUJE PRZYJAZDU PILNE PRACE KOMISJI WYMAGAJA
OBECNOSCI EKSCELENCJI UFAMY ZE W KROTCE SIE ZOBACZY-
MY PELEN ODDANIA = STEFAN KARDYNAL WYSZYNSKI +
COL ARCYBISKUP KOMINEK +

[Z Auli Soborowej przesyłam uczucia wspólnoty z Arcybiskupem Wrocławia, biskupami, duchowieństwem i wiernymi miasta i archidiecezji. Ojciec Święty pozdrawia was słowami: „niech będzie pochwalony Jezus Chrystus, niech żyje Polska”. Papież upomniał się

^a Po prawej stronie okrągła pieczęć: „Wrocław O.U.T.M. 30-9.63.11”.

^b Pieczęć „WAR” [SZAWA].

dziś publicznie o prawa biskupów, którzy nie mogli przybyć na Sobór. Ufa, że wymaganiom sumień biskupów katolickich stanie się zadość. Pozdrowienia ślą kardynałowie i arcybiskupi Komisji Soborowej Świeckiego Apostolstwa. Oczekuję przyjazdu. Pilne prace komisji wymagają obecności Ekscelencji. Ufamy, że wkrótce się zobaczymy. Pełen oddania – Stefan Kardynał Wyszyński].

*Źródło: AAN, UdSW, sygn. 70/20. K. 56, kserokopia, mps.
Oprac. Kazimiera Jaworska*

Nr 4

Pismo Witolda Skórczyńskiego, kierownika Wydziału do Spraw Wyznań Wojewódzkiej Rady Narodowej we Wrocławiu z dnia 9 października 1963 r. do abpa Bolesława Kominka uzasadniająca odmowę wydania paszportu umożliwiającego wyjazd na sesję Soboru Watykańskiego II¹.

O d p i s

Wrocław, dnia 9 października 1963 r.

Prezydium
Wojewódzkiej Rady Narodowej
we Wrocławiu

Nr Wz-16/26/63

Ksiądz Arcybiskup
Bolesław KOMINEK
administrator archidiecezji wrocławskiej

W związku ze staraniami Księdza Arcybiskupa o uzyskanie paszportu zagranicznego, władze wojewódzkie po rozpatrzeniu Jego prośby, zważywszy postępowanie Księdza, doszły do wniosku, że nie mogą udzielić pozytywnej odpowiedzi, na co składają się następujące przyczyny:

- Postępowanie Księdza Arcybiskupa jako administratora diecezji w stosunku do władz państwowych w okresie poprzedzającym I sesję Soboru², budziło szereg zastrzeżeń, które spowodowały negatywne ustosunkowanie się do wniosku o wydanie paszportu; paszport jednakże wydano po złożeniu przez Księdza Arcybiskupa przyrzeczenia lojalności wobec interesów Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej podczas rozmowy w dniu 6.X.1962 r. w Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej. Przyrzeczenie to nie zostało dotrzymane;
- Wyrazem cierpliwości i wyrozumiałości władz państwowych było ponowne pozytywne załatwienie prośby Księdza Arcybiskupa o

¹ Treść tego pisma opublikował P. Raina w: *Kościół w PRL. Kościół katolicki a państwo w świetle dokumentów 1945-1989*. T. 2: *Lata 1960-1974*. Poznań 1995 s. 248-249.

² Sobór Watykański II rozpoczął się 11 października 1962 r., a zakończył 8 grudnia 1965 r.

paszport przy staraniu o wyjazd na obrady Komisji do Spraw Laikatu.³ Podczas rozmów z Przewodniczącymi Prezydów Rad Narodowych Wojewódzkiej i Miasta Wrocławia – w dniu 9.III.1963 r. Ksiądz Arcybiskup ponownie złożył przyrzeczenie dotyczące zrealizowania poprzednio ustalonych postulatów, zasłaniając się nie możliwością wcześniejszego ich zrealizowania wskutek nacisków zewnętrznych.

Władze wojewódzkie liczyły więc na to, że dalsze postępowanie Księdza Arcybiskupa nie będzie zmierzało do zaostrzenia stosunków między Państwem a Kościołem na terenie województwa wrocławskiego.

Tymczasem wygłoszone publicznie kazania /29.VI., 30.VI., 9.VII., 21.VII., 26.VIII., 1.IX.br./ szkalują w sposób napastliwy i tendencyjny stosunki polityczno-gospodarcze w Polsce, zmierzają do wywołania niezadowolenia i przeciwstawiania wiernych władzy ludowej. Najjaskrawiej wystąpiło to w kazaniu Księdza Arcybiskupa 9.VII.1963 r. w Bazylice Mniejszej w Częstochowie.

Ksiądz Arcybiskup zobowiązał się, że będzie godnie reprezentował polską rację stanu zagranicą. Jednakże zobowiązanie to nie zostało dotrzymane. W czasie pobytu zagranicą Ksiądz Arcybiskup nie tylko nie zachowywał się lojalnie, lecz naruszając polską ustawę paszportową, wyjechał do krajów Europy Zachodniej posługując się drugim paszportem – paszportem watykańskim, a pobyt w tych krajach stał się okazją dla uzyskania przez Księdza osobistych korzyści.

Po powrocie z zagranicy, we Wrocławiu Ksiądz Arcybiskup w rozmowie z działaczami Wrocławskiego Klubu Inteligencji Katolickiej wyjaśniając m.in. rzeczywisty cel wygłoszonych przez niego w Radio Watykańskim⁴ pogadank o Ziemiach Zachodnich, powiedział: „nie miałem ani nie mam zamiaru włączyć się do kampanii przeciwko NRF, ponieważ przywódcy kościoła inaczej patrzą na sprawy granic na Odrze i Nysie”. Podobnie na innych spotkaniach z aktywnym KIK-u wrocławskiego Ksiądz Arcybiskup szkalował przedstawicieli najwyższych organów państwowych, kłamliwie przedstawiał sytuację

³ Arcybiskup Bolesław Kominek był członkiem soborowej Komisji ds. Apostolstwa Świeckich i Komisji ds. Prasy i Widowisk.

⁴ Arcybiskup Bolesław Kominek wiosną 1963 r. w Radiu Watykańskim wygłosił cykl wykładów poświęconych Kościołowi na Ziemiach Zachodnich, przeciwko którym ostro zaprotestowały ziomkostwa niemieckie.

wewnętrzną kraju i stosunki Państwo – Kościół oraz instruował zebranych w kierunku podejmowania wrogiej działalności.

W tym stanie rzeczy, zgodnie z punktem 4 ust.2 art.4 Ustawy o paszportach z dnia 17.VI.1959 r. podanie Księdza Arcybiskupa o paszport załatwione zostało odmownie.

Otrzymują do wiadomości:

1. Urząd do Spraw Wyznań
w Warszawie

Kierownik
Wydziału do Spraw Wyznań
/-/ Witold Skórczyński⁵

*Źródło: AAN, UdSW, sygn. 70/20. K. 66-67, odpis oryginału, mps.
Oprac. Kazimiera Jaworska*

⁵ Witold Skórczyński był kierownikiem Wydziału do Spraw Wyznań Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej we Wrocławiu.

Nr 5

Odpowiedź abpa Bolesława Kominka na pismo Witolda Skórczyńskiego, kierownika Wydziału do Spraw Wyznań Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej we Wrocławiu z dn. 9 października 1963 r. uzasadniającej odmowę wydania paszportu.

KOPIA

ARCYBISKUP WROCŁAWSKI

11 października 1963

aL.5610/63

Pan
Witold Skórczyński
Kierownik Wydziału do Spraw Wyznań
Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej
we Wrocławiu.

^bURZĄD DO SPRAW WYZNAŃ

Wpłynęło dn. 19. X. 196

Wydz. II

Rej. 8865 Zał.

Kwitując odbiór pisma Pana Naczelnika z dnia 9.X.br. z przykrością muszę stwierdzić, że nie mogę niestety podziękować za jego treść. Nie wolno mi tak zrobić, skoro nie odpowiada ona rzeczywistości.

Jeśli pismo Pana Naczelnika jest oficjalnym wyrazem opinii miarodajnych Władz państwowych o moim postępowaniu i ustosunkowaniu się do Polski Ludowej, to muszę zdecydowanie oświadczyć, że taka ocena zawiera grube nieporozumienia.

Niech Pan Naczelnik zechce łaskawie przyjąć do wiadomości, że w swoich duszpasterskich wystąpieniach i kazaniach nie zajmowałem

^a Napisany odręcznie numer pisma.

^b Pieczęć z odręczną adnotacją cyfr zaznaczonych *kursywą*.

nigdy nieprzyjaznego stanowiska wobec Władz Polski Ludowej. Moje wystąpienia – tak te, które Pan Naczelnik przytacza jak również i te, których nie wymienia – były t y l k o i w y ł ą c z n i e obroną przed atakami zwalczającego Kościół ateizmu. Nie muszę Panu dodawać, że formy tej walki, sterowanej stamtąd, przybierają niekiedy postać zacietrzewioną.

Takie postawienie sprawy różni się zasadniczo od zarzutów, jakie niesłusznie sugerują zarzuty Pańskiego pisma. Nie można się zgodzić, by ośrodki atakującego Kościół ateizmu były identyfikowane z Władzami Polski Ludowej. Jestem przekonany, że ani Pan Naczelnik ani Inni Wysocy Przedstawiciele Władzy Ludowej nie zgodzą się również na utożsamianie dwóch różnych od siebie instytucji, które w naszej państwowości są wyraźnie rozdzielone. Pełne uwzględnienie tego podstawowego rozróżnienia stawia rozumowanie pisma Pana Naczelnika w zupełnie odmiennym świetle. Nie inaczej wyglądała treść moich wypowiedzi w Klubie Inteligencji Katolickiej we Wrocławiu. Natomiast zarzut o moich rzekomo nieszczerych zamiarach, odnoszących się do moich pogadanek radiowych z Watykanu o naszych Ziemiach Zachodnich oraz o polskim Wrocławiu, jest nie tylko zmyślony, lecz wręcz obrażający. Nagrania tych przemówień mogą być w każdej chwili skontrolowane. Ich odgłos i reakcje, jakie wywołały one w rewizjonistycznej prasie jest także do stwierdzenia. Utrwalone w tej prasie ataki na moją osobę są chyba wystarczającą dokumentacją, świadczącą, czy mój pobyt za granicą był dla polskiej racji stanu pożyteczny czy nie. Mam wrażenie, że wszelkie próby ustawiania mnie po stronie proniemieckiej uważa Pan Naczelnik sam za niepoważne.

Dodaję równocześnie, że w czasie ostatniego pobytu za granicą posługiwałem się wyłącznie paszportem władz Polski Ludowej oraz legitymacją soborową, nigdy zaś watykańskim.

Pragnę Panu Naczelnikowi nadmienić, że na terenie wrocławskim nie dochodziło nigdy do takich nieporozumień jak w Nowej Hucie, Zielonej Górze lub ostatnio w Przemyślu. Chyba i dlatego, że Kościół Wrocławski i Kuria Arcybiskupia starają się pod moim nadzorem dążyć do zgody i harmonii. Jestem w sumieniu przekonany, że tego ładu i spokoju społecznego trzeba dzisiaj bardzo dużo, zwłaszcza na Ziemiach Zachodnich.

Daruję mi Pan Naczelnik, że musiałem niekiedy występować przeciwko atakom agresywnego ateizmu. Przede wszystkim wtedy, kiedy ryzykował on bardzo ostre formy. Jako wierzący obywatel Polski Ludowej i biskup zarazem jestem dogłębnie przekonany, że tego rodzaju

jątrzenia i napaści ze strony ośrodków wojującego ateizmu nie przyczyniają się do ładu społecznego u nas, a Polsce Ludowej, szczególnie w obecnym czasie, szkodzą.

Pragnę też bardzo szczerze oświadczyć, że nie mam najmniejszej chęci podejrzewać Pana Naczelnika ani oficjalnych Władz przez Niego reprezentowanych o złą wolę. Dlatego wierzę, że Pan Naczelnik zechce łaskawie moje sprostowanie wiernie zakomunikować odpowiednim Władzom.

Jak najbardziej jestem przekonany, że reprezentacja polskiego Wrocławia jest na Soborze bezwzględnie konieczna. Tym bardziej wydaje mi się być nieodzowna obecność Wrocławskiego Arcybiskupa wobec występującego tam w pełnym składzie zastępstwa biskupów niemieckich, pretendujących do wrocławskiej Archidiecezji. Nie mówię wreszcie o obowiązkach, jakie mi nakłada członkostwo w dwu komisjach soborowych.

Powyższą argumentację przedstawiłem w odwołaniu do Centralnego Biura paszportów w Warszawie. Wierzę, że Panu Naczelnikowi wystarczy inicjatywy, by Władz[om] decydującym dopomóc do pełnego zrozumienia tych bynajmniej nie błahych racji. Dobra wola i uczciwe zabieganie Pana Naczelnika o naszą wspólną sprawę we Wrocławiu i na polskich Ziemiach Zachodnich pozwalają mi mieć zaufanie, że Arcybiskup polskiego Wrocławia dzięki zrozumieniu sytuacji przez Władze Polski Ludowej będzie mógł niedługo spełnić swój obowiązek na Soborze.

Proszę przyjąć, Panie Naczelniku, mój głęboki szacunek.

PS. Gdy kończyłem wypracowanie tego wyjaśnienia, otrzymałem drugi już telegram od Prymasa Polski z Rzymu. Dla uzupełnienia informacji pozwoli Pan Naczelnik, że jego kopię załączę.

† Bolesław Kominek
Arcybiskup Ordynariusz Wrocławski

Otrzymuje do wiadomości:

Urząd do Spraw Wyznań w Warszawie.

^c + *Bolesław Kominek*

^d[okrągła pieczęć]

*Źródło: AAN, UdSW, sygn. 70/20. K. 60-62, odpis oryginału, mps.
Oprac. Kazimiera Jaworska*

^c Odręczny podpis: „+ *Bolesław Kominek*”.

^d Pieczęć okrągła z napisem w otoku: „*KURIA ARCYBISKUPIA WROCŁAWSKA*”.

Nr 6

Telegram od Prymasa Polski Stefana kardynała Wyszyńskiego do abpa Bolesława Kominka, wysłany z Rzymu dnia 10 października 1963 r.

^aKOPIA

TELEGRAM

734 RW 343 ROMA 83658 100/99 10 1117 = 1/50

Przyjęto

Dnia 10/10 godz. 12.35
z WAR [SZAWA]

ARCYBISKUP KOMINEK
KATEDRALNA WROCŁAW

WYRAZIŁEM OJCU SWIETEMU PREZYDIUM SOBOROWEMU I KARDYNAŁOWI CENTO PRZEWODNICZACEMU KOMISJI SOBOROWEJ SŁOWA CZCI I WSPÓLNOTY ARCYBISKUPA WROCŁAWSKIEGO Z PRACAMI SOBORU OJCIEC SWIETY PRZEKAZUJE WYRAZY WSPÓŁCZUCIA Z POWODU BOLESNEGO OGRANICZENIA PRAW WYRAŻAJA NADZIEJE ZE ZOBACZY NIEDŁUGO EKSCJELENCJE KADYNAŁ CENTO CZEKA NA REFERATY WYZNACZONE ARCYBISKUPOWI W KOMISJI STOP WSZYSCY PAGE 2/49 = OJCOWIE SOBOROWI ŻYWO INTERESUJA SIE TA SPRAWA PRASA JEST PEŁNA NIEPRZYJEMNYCH UWAG POD ADRESEM POLITYKI PASZPORTOWEJ PROWADZONEJ W NASZEJ OJCZYZNIE STOP POZDRAWIAMY BISKUPOW ZIEM ZACHODNICH UFNI ZE BĘDA SŁUŻYC LUDNOSCI TYCH ZIEM Z TA SAMA GORLIWOSCIA POMIMO DOZNAWANYCH UPOKORZEN STOP BRATERSKIE POZDROWIENIA PRZESYŁAJA POLSCY OJCOWIE SOBOROWI = STEFAN KARDYNAŁ WYSZYNSKI +

^a Napis odręczny.

[Wyraziłem Ojcu Świętemu, Prezydium Soborowemu i kardynałowi Cento Przewodniczącemu Komisji Soborowej, słowa czci i wspólnoty Arcybiskupa Wrocławskiego z pracami Soboru. Ojciec Święty przekazuje wyrazy współczucia z powodu bolesnego ograniczenia praw. Wyraża nadzieję, że zobaczy niedługo Ekscelencję. Kardynał Cento czeka na referaty wyznaczone arcybiskupowi w Komisji. Wszyscy Ojcowie Soborowi żywo interesują się tą sprawą. Prasa jest pełna nieprzyjemnych uwag pod adresem polityki paszportowej prowadzonej w naszej ojczyźnie. Pozdrawiamy biskupów z Ziemi Zachodnich ufni, że będą służyć ludności tych ziem z tą samą gorliwością, pomimo doznawanych upokorzeń. Braterskie pozdrowienia przesyłają Polscy Ojcowie Soborowi. Stefan Kardynał Wyszyński].

Źródło: AAN, UdSW, sygn. 70/20. K. 63, odpis oryginału sporządzony w Kurii Wrocławskiej, mps.

Oprac. Kazimiera Jaworska

Nr 7

Brudnopis projektu odpowiedzi Tadeusza Żabińskiego, dyrektora Urzędu do Spraw Wyznań w Warszawie na pismo bpa Bronisława Dąbrowskiego, Sekretarza Episkopatu.

^a (Na fir.[mowym] Tw[Towarzysza] Dyrektora)

Warszawa, dnia 10 października 1963 r.

Nr II-

Ks. Bp. Bronisław Dąbrowski
w/m

Przesyłam odpis decyzji władz wojewódzkich we Wrocławiu^b w sprawie odmowy udzielenia paszportu zagranicznego Ks. dr bp. Bolesławowi Kominkowi. Jednocześnie powiadamiam, że motywy odmowy są słuszne i m.in. na tej podstawie uznaję tę^c decyzję jako poważną przestrogę udzieloną pod własnym adresem.

Tadeusz Żabiński^d

Zał. 1

10 październik 1963 r.

*Źródło: AAN, UdSW, sygn. 70/20. K. 69, oryginał rękopisu.
Oprac. Kazimiera Jaworska*

^a Pierwsze trzy wersy odpowiedzi są napisane innym charakterem pisma.

^b Wyrazy: „we Wrocławiu” nadpisano nad skreślonym wyrazem: „wrocławskich”.

^c Wyraz: „tę” nadpisano nad skreślonym wyrazem: „ta”.

^d Podpis nieczytelny Tadeusza Żabińskiego. Taki sam podpis widnieje na pieczętce: Dyrektor Urzędu do Spraw Wyznań, np. AAN, UdSW, sygn. 70/20, k. 20.

Nr 8

Odpowiedź Tadeusza Żabińskiego, dyrektora Urzędu do Spraw Wyznań, z dnia 10 października 1963 r. dla Sekretariatu Episkopatu uzasadniająca odmowę paszportu dla abp. Kominka¹.

^a10 październ[ika] [196]3

Nr II-2A/3/63

Sekretariat Episkopatu
w Warszawie
ul. Książęca 21

W związku z pismem Sekretariatu Episkopatu z dnia 1.X.1963 r., dotyczącym wydania paszportu ks. Arcybiskupowi Bolesławowi Kominkowi – przesyłam w tej sprawie odpis pisma Wydziału do Spraw Wyznań Prezydium WRN we Wrocławiu. Jednocześnie informuję, że treść i motywacje podane w tym piśmie uznaję za słuszne i nie widzę podstaw do zmiany decyzji powziętej w tej sprawie.

Załącznik:1^b

Dyrektor
Urzędu do Spraw Wyznań
Tadeusz Żabiński

Źródło: AAN, UdSW, sygn. 70/20. K. 70, oryginał pozostawiony w aktach, mps.

Oprac. Kazimiera Jaworska

¹ Oryginał brudnopisu tego pisma zawierający liczne skreślenia znajduje się w AAN, UdSW, sygn. 70/20, k. 68.

^a Cyfra „10” została wpisana odręcznie.

^b Poniżej odręcznie napisano: „przesłano przez Sekretariat Tow. Dyr. Żabińskiego. 10/10 63. podpis nieczytelny”.

Nr 9

Odpowiedź Witolda Skórczyńskiego, kierownika Wydziału do Spraw Wyznań z dnia 30 października 1963 r. na odwołanie abpa Bolesława Kominka w sprawie odmowy wydania paszportu¹.

^aWrocław, dnia 30 października 1963 r.

Prezydium Wojewódzkiej
Rady Narodowej
we Wrocławiu
Wydział do Spraw Wyznań
Nr.Wz-16/26/63

^bKsiądz Arcybiskup^c
Bolesław Kominek
Administrator Archidiecezji Wrocławskiej

^dURZĄD DO SPRAW WYZNAŃ
Wpłynęło dn. 4. XI. 1963
Wydz. II-
Rej. 9408 Zał.

Potwierdzając odbiór listu Księdza Arcybiskupa z dnia 11.X.1963 r. oświadczam, że treści jego jako sprzecznej z rzeczywistą działalnością Księdza Arcybiskupa, nie przyjmuję do wiadomości. Ocenę tej działalności zawartą w moim piśmie z dnia 9.X.1963 r. podtrzymuję.

Przekazana mi odpowiedź potwierdza w pełni niezmiennosc stosunku Księdza Arcybiskupa do władz państwowych i jest świadomą próbą zniekształcania stanu faktycznego.

¹ Treść tego pisma opublikował P. Raina w: *Kościół w PRL. Kościół katolicki a państwo w świetle dokumentów 1945-1989*. T. 2: *Lata 1960-1974*. Poznań 1995 s. 252-253.

^a Powyżej umieszczono adnotację odręczną: „Tw. [Towarzysz] Piekarski, do akt bpa Kominka, 12/XI.63, podpis nieczytelny”.

^b Powyżej na lewo umieszczono nieczytelną odręczną adnotację „[Akceptuje?] 13 XI 63 r.” i nieczytelny podpis Tadeusza Żabińskiego. Por. np. dokumenty: AAN, UdSW, sygn. 70/20, k. 69, 70.

^c Powyżej na prawo umieszczono adnotację odręczną: „T. [Towarzysz] Dyr[ektor] Żabiński Przedstawiam 12/XI.63, podpis nieczytelny”.

^d Pieczęć z odręczną adnotacją cyfr zaznaczonych kursywą.

Powyższe zmusza mnie do ponownego przypomnienia Księdzu Arcybiskupowi, że Jego publiczne kazania i wypowiedzi nacechowane atakami przeciwko władzom państwowym, kwalifikują się nie tylko do potępienia.

Ksiądz Arcybiskup doskonale wie, jak bezpodstawne jest Jego tłumaczenie, że kazania, które głosił były jakoby „obroną przed atakami zwalczającego kościół ateizmu”. Nie ma w Polsce instytucji walczących z kościołem i religią. Wszelkie zabiegi podejmowane przez Księdza Arcybiskupa, a zmierzające do maskowania faktycznej treści Jego kazań, mijają się z celem, ponieważ można je jedynie zakwalifikować jako skierowane przeciwko organom władzy i administracji państwowej.

Podobnie należy ocenić nieściśle wyjaśnienia księdza Arcybiskupa odnoszące się do korzystania przez Niego z paszportu PRL. W paszporcie zwróconym przez księdza Arcybiskupa brak jest jakichkolwiek adnotacji, dokonywanych przez organa celne i graniczne krajów zachodnioeuropejskich, odwiedzanych przez Księdza bez porozumienia z Ambasadą PRL w Rzymie. Jest to naruszenie Ustawy paszportowej PRL.

Odrzucić muszę również argument, że Archidiecezja Wrocławska nie może być reprezentowana na obecnej Sesji Soboru. Biskup wrocławski Wincenty Urban, o czym wie Ksiądz Arcybiskup, otrzymał od władz paszport i ma możliwość wyjazdu do Rzymu. Z możliwości tej nie skorzystał. Winę za nieobecność przedstawiciela Archidiecezji Wrocławskiej w Rzymie proszę więc przypisać wyłącznie Sobie.

Na zakończenie pragnę podkreślić że wartość deklaracji składanych przez Księdza Arcybiskupa, może w przyszłości potwierdzić tylko i wyłącznie poszanowanie przez niego przepisów prawnych obowiązujących w równym stopniu przez wszystkich obywateli Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej.

Kierownik Wydziału do Spraw Wyznań
/Witold Skórczyński/

Do wiadomości:

Urząd do Spraw Wyznań
w Warszawie

Źródło: AAN, UdSW, sygn. 70/20. K. 64-65, oryginał pozostawiony w aktach, mps.

Oprac. Kazimiera Jaworska